

Hanne Bramness

DEN RØDE LUA EI LESNING AV MED KLAR OG UKLAR STEMME

I det lange diktet *Med klar og uklar stemme* fra 1983, som er Jo Eggens tredje diktsamling og tredje utgivelse, dukker det opp ei rød lue i den nittende, den nest siste avdelinga. Det er «du» som diktet henvender seg til som har på seg denne lua på en tur med bussen til Tøyen. Når jeg tenker på denne samlinga av Jo Eggen, dukker alltid denne lua opp for mitt indre øye, den røde lua i det hvite lyset. Det foresvever meg at jeg husker lua fra begynnelsen av 80-tallet. Hvem var det som eide den?

Uansett tar den meg tilbake, det er som om jeg sitter på bussen i Oslo og iakttar dikterjeget som skotter på sin elskede med oppslukt blikk. Denne samlinga som jeg vil betegne som et langdikt, forteller en historie om en kjærlighet som ikke ble noe av. Beskrivelsen av den røde lua er elegisk. Når diktet nærmer seg slutten, blir det klart at det ikke har gjort noe, eller i alle fall ikke nok, inntrykk på heltinna: «Jeg ser på deg/i øya dine/ser jeg ingenting» (XIX, 2).

Dette episke diktet føyer seg inn i en lang tradisjon av lyrikk, fra minnesangerne i middelalderen og Dante til Edith Södergran og Lars Norén, begge de siste nevnt i diktet. Ja, en kan kalle det en nesten uendelig tradisjon, i alle fall en klassisk en; mannen som synger til sin elskede som avviser ham. Men Lars Norén spiller nesten en like stor rolle i dette langdiktet som den elskede, hans *Dagbok augusti-oktober 1975* er også et utgangspunkt for diktet og angir en poetikk. Dessuten blir han sitert. Slik begynner boka: «Rommet har forandra seg/Nå er det du/ og Lars Norén:»

Hvilket rom er det som beskrives? Diktet trekker opp linjer i et landskap som er (ligner) Oslo. Det beveger seg på skinner rundt i byen eller følger bussrutene. I grove trekk beveger det seg fram og tilbake til universitetet og lesesalen (på Blindern) der det henter kunnskap og sitater av forskjellige slag, men sitatene hentes også fra andre steder, bl.a. får dikterjeget låne lyrikk av den elskede som hun leser, og han leser og siterer dikt hun har skrevet. Han går nøkternt og refererende til verks. Han taler med klar stemme:

Jeg retter på dikta dine
forandrer linjedelinga
gjør dikta dine mer prosaiske
(XVIII, 2)

Men han taler også med uklar stemme: det var den gangen «han» gikk og lengtet i Oslo. Lengselen gjør stemmen grøtete.

Diktet har tjue avdelinger som igjen er bygd opp av korte og lengere avsnitt. Det er som du kan høre dikterjeget rense stemmen mellom avsnittene; den klare stemmen bærer bare et stykke, og sjøl da må den låne andres ord for å bringe fram sitt ærend uten å snuble, uten å bryte sammen.

Men lengselen gjør ham også veltalende, taletrengt, oppstemt; han vil gi disse ordene til noen, han vil kle noen i disse ordene, kle på henne ei rød lue. Og han akkompagnerer seg sjøl med vakker musikk. I tillegg til sitatene «høres» toner fra den klassiske musikken som understreker klarheten og skjønnheten:

Lyset er en vibrerende cellokropp
blad, grønne gule brune
på fortauet
som ikke var her før nå
(I, 5)

Teksten er rik; lysets «vibrerende cellokropp» smitter over og fargelegger både jegets stemme og den elskedes kropp, det er også et utsagn som får hele scenen til å pulserer. Bladene på bakken angir overgangen til ei ny årstid, men får først oppmerksomhet når dikterjeget har gått inn i dette nye rommet han snakker om, det forelskelsen slipper ham inn i.

Mellom klarhet og uklarhet pendler stemmen så, på flere plan. Den klassiske elskereren er veltalende. Han prøver med alle kunstens midler – som fast rytme og rim, sangens virkemidler – å overtale. Han opphøyer også den elskede til noe overjordisk, ofte. Jo Eggen er veltalende og stotrende, han er heseblesende og nøktern, han er lærd og naiv, han skriver vakert og poetisk og han skriver anti-poetisk:

Skal vi flette brodere veve
et tomrom
av søppel og tomflasker
på tomta til bygningen?
(II, 3)

Her kan en også høre et snev av bitterhet, av utålmodighet. Hva er det egentlig som foregår? Er det noe framgang å spore, spør kanskje dikterjeget seg sjøl. Men dette avsnittet, denne strofen, er også litt mystisk. Kan den være en invitasjon til å leke litt? Er det uttrykk for en euforisk forvirring? Like etter, i neste avdeling, spør han: «er blikket ditt/hardt eller mjukt?»

Det fins et stort spenn, et register av følelser i stemmen som bærer disse strofene, som i diktene til Anna Achmatova (som Jo Eggen kjenner svært godt og har gjendiktet mange av). Kjærlighetsdiktene hennes er heller ikke idealiseringer. Det fins beskrivelser av nederlag og ønsker om hevn, sårbar hengivelse, umulig lengsel, sinne og overgivelse, et stort forråd av følelser som det ikke er så vanlig å støte på i den norske lyrikken. Og sjøl om følelsene ikke er så uttalte hos Jo Eggen, sjøl om de er lagt demper på, så er han også unorsk på denne måten. «Med klar og uklar stemme» kan da også bety «med

klar og uklar hengivelse». Det kan også bety noe som er klart eller dempet uttrykt.

Anna Achmatovas stemme er uansett alltid insisterende, sjøl når hun hvisker. Hos Jo Eggen brister den. Men samtidig fortsetter den nødtørftig. Surrealistiske innslag føyer seg inn i et ganske logisk byggverk. Det skrider fram som dagene, det har sin dagboksliknende oppbygning. Det holder fram på sin reise, sin ferd rundt i byen gjennom høsten og skiftninger i lyset. Det er i det hele tatt mange bemerkelsesverdige beskrivelser og registreringer av lysets karakter og bevegelser i dette langdiktet.

Dikterjeget tar noen avstikkere inn på en kantine eller kafé. Som den klassiske helten drar han ut i verden for å erobre, men drar hjem igjen. Han drar hjem til hybelen som han omtaler som «ei glassklokke/av musikk». Men det er vel kanskje heller snakk om hodet hans?

Ved kantinebordet over kaffekopper av klumpete steintøy og oppslåtte bøker, foregår overtalelsen. Eller i enerom, eller ute i høstlyset. En omvendt form for overtalelse leser vi om i sjette avdeling:

Du er ingen
pappfigur med glorie
ingen Madonna med Klassekampen
ingen Madonna i Nord-Irland
eller i Dagbladets lørdagsutgave
du er ingen Frihetsgudinne
som truer med å
knuse alle
i fallet
(IV, 2)

Men det er en ekte hyllest med referanser til konkrete politiske forestillinger. Ironi er ikke et framtrødende trekk ved Jo Eggens stemme, ikke i lyrikken hans. Det er mange politiske referanser i dette diktet også, direkte og indirekte, og gjennom sin vev tegner han et bilde av ei samtid som han også

på mange måter er på kollisjonskurs med, sjøl dem som er i opposisjon er han på kollisjonskurs med. Det støtter opp under og understreker elegien. Fallgruvene i sinnet er med å gi diktene en mørk klangbunn. Men hva er psykotisk og hva er virkelig?:

I psykosen
trudde jeg at marinesoldatene
gikk i land
nå blir ammunisjonen deres
forhåndslagra
grensa mellom norsk politikk
og fascisme
blir mer og mer uklar
en vegg i rommet som forvinner
(XVII, 3)

Fra et uklart utgangspunkt taler han likevel med klar stemme, kan en si, med et så stort klarsyn at det er vanskelig å bære. Han er den som ser at det norske samfunnet er okkupert av en fremmed makt og at innbyggerne her er ghettoinnbyggere, og han er ensom:

Det jeg ser:
Langsomt ser jeg trikkene gli
og forsvinne
ghettoinnbyggere med identitetskort
gli og forsvinne
på Nasjonalteaterstasjonen
(XX, 1)

Dikterjeget ønsker seg en å dele klarsynet sitt med, å dele skjebne med, en med lyst, litt rødbrunt hår i ei rød lue. Men ønsket går ikke i oppfyllelse.

Kanskje ville heltinna blitt mer imponert hvis dikterjeget bare sang med klar stemme? Hvis han bare var veltalende? Men det ligger en dyp og gripende erkjennelse i verket om at hvis den elskede bare ville latt seg overtale av en klingende

klar røst og veltalende poetiske strofer, så ville ikke denne kjærligheten være noe verdt. Det ville kanskje vært en triumf å erobre henne på denne måten, et forlokkende scenario mer i tråd med klassikerne, men det ville vært uekte og dermed, for denne dikteren, upoetisk. Denne erkjennelsen og denne poetikken ligger der allerede i tittelen *Med klar og uklar stemme*. Og det lange diktet toner ut i Griegs klaverballade og hvitt novemberlys.

Hvor ble den så av, den nesten tretti-år gamle røde lua? Jeg synes jeg dro kjensel på den på ei hattehylle i entréen blant sikspenser, caps og barnevotter, hos ei gammel venninne her for noen måneder siden – i en annen by, et annet liv. Men jeg er ikke sikker.